

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍՈՎՍՍԵԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 7

15 Յուլիս 1892

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պատր Ար Ճառակտի թիւ 20

1892

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՀԱՅՐԱՊԱՊԱՆԿԱՆՔ — Յ. ՍԷՆ.
2. ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԲԱՐՐԱՌՈՅ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ. — (Ծ-ր). — Ս. Ա. Հ.
3. ԴԱՂՏՆԻՔ ՄԸ. (Ծ-ր). — Յ. Վ. Ա.
4. ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ — Յ. Վ. Ա. ԳԵՆԱ:
5. ՊՈԲԼԻՈՍԻ ՈՎԻԴԵԱՅ ՆԱՍՈՆԻ ՏԵՐԱԿԱՆՔ — Յ. Վ. ՄԻՆԻՆԱ:
6. ԶՕՆ ԱՌ ԴԵՐԵՐՋԱՆԻԿ ՀՈԳԵԻՈՐ ՏԷՐ. — Ի ՄԷԻԼԻՆՈՒԹԻՒՆ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Երրորդ Տարի

թիւ 7

15 Յուլիս 1892

ՀԱՅՐԱԽՕՍԱԿԱՆՔ

ԼԵՒՈՆ.-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԼԻՄԱՔՈՍ.-ՍՈՓՐՈ-
ՆԻՈՍ.-ՅՈՎՀԱՆ ԴԱՄԱՍԿԱՅԻ

ԼԵՒՈՆ ՄԵԾ

Լեւոն, որ ամենայն իրաւամբ ժողանդած է Մեծ մական-
նունն, Թոսքանացի ազնուական ընտանեաց սերունդ էր եւ 400
ին ծնած Հոռոմ Մինչեւ իւր սարկաւազութիւնը մենք ամենեւին
տեղեկութիւն չունինք իւր առսնին կենաց եւ գործողութեան
վրայ Միայն գիտենք որ Կեղեստինոս (422-432) եւ Սեքստոս
Գ (432-440) Քաջանայապետք զինքն բարձրացուցին մեծամեծ
եւ կարեւոր պաշտամանց, Լեւոնի զլուխ գործոյն է իւր Կիտա-
պեղաբեանց ազանդոյն նկատմամբ զբաժները Սիքստոս Գ. Քա-
ջանայապետին մահուընէն վերջ Լեւոն Ս. Պետրոսի աթոռն
բաղմեցաւ, եւ այնպիսի գործոց ձեռնարկեց, որ ստուգիւ թո-
ղուց անմահ յիշատակ եկեղեցական պատմութեան մէջ, Լեւոն
Մեծի Քաջանայապետին ժամանակն էր որ քաջանայապետական
զխաւորութիւնն, առաջին անգամ, առաւել յայտնի եղանակաւ
իւր պտուղն տուաւ Ոչ միայն անխոնջ վրէժխնդիր էր Եկե-
ղեցւոյ իրաւանց, այլ նաեւ ժամանակին զիտէր իւր անձն վը-
տանդի ենթարկել ժողովրդեան անդորրութեան համար Գիտենք

ի պատմութենէ Հոնաց արչաւանքը (452) ընդ առաջնորդութեամբ Ատաբեկայի, եւ Վանատայ՝ Գենտերիկոսի հրամանատարութեամբ (455): Լեւոն այս առթիւ տնայնոսի զործունէութիւն, խոհեմութիւն, քաջութիւն եւ մեծանձնութիւն ցուցուց, որ զրաւեց թէ՛ Հռովմայեցւոյ եւ թէ՛ իւր իսկ թշնամեաց սէրն ու ու համակրութիւնը: Նոյն հոգին բնականապէս առաւել եւս ի հանդէս կու գար եկեղեցական ինտրոյ մէջ: Իւր առաջին հովուական նամակներն ուղղեց Մաւրիտանացի, Եգիպտացի եւ Սիւրիկոսի եպիսկոպոսաց, զորոնք կը յորդորէր ամենայն եռանդեամբ մաքաւելու Մանիքեցւոց, Պեղագեանց եւ ի մանաւորի Միակամեաց հետ, որոնք ջերմ պաշտպանութիւն գտած էին յանձին Թէոփոսի (յոքք) կայսեր: Արդ այս հերձուածոց ընդ միշտ վերջ տալու համար էր որ Լեւոն Մեծ զուամարեց այն ընդհանուր ժողովն, որ «Քաղկեդոնի ժողով» (1) անուամբ մանաւանդ Հայ-Եկեղեցական պատմութեան մէջ տխուր յիշատակներ թողած է:

Այս առթիւս էր, որ Լեւոն Մեծ (451) զրեց այն տիեզարահազակ թուղթն, որ ստուգիւ առհաւատչեաց զրաւականն է այն դարուն կենդանի հաւատոյն: «Պետրոս խօսեցաւ Լեւոնի բերնէն» այս էր 300 եւ սուրի հայրապետաց աղաղակն երբ որ

[1] Հոս կը դնենք ընդօրինակութեան մ'այն յեռագրին, որ Հայոց ՉՀ Բռնակնին ի Դւաշոր Մենասարանի Վայոցշորոյ գրչաբեւալ օրենակն Ռիշն էր և հիմա ի Մարենադարանին Ս. Երեսագէտի, թիւ 1414 յեռագրին է:

« . . . Թեոփոս ննջեալ և յաջորդեալ Մարկեանոս, կարարէ զժողովն ի Քաղկեդոն, յետ Նիք ասի յարոմեան Տեառն, յետ հնգերասան ասի Սահակի պարտեարին փոխելոյ ի Տէր, ի հայրապետութեան Տեառն Մանուկանոց. և զէն պարսպ քալ ի ժողովն [Պարսեց պարտեարս.] Բայց հակառակութեան ու գոյր՝ հարեալ շրա աս. Դիւն ի վերջին Ներսէս, ի սկիզբն Բռնակնին Հայոց ի զրեւորասաներորդ ասի Յոսաբենիանոսի և ի չորրորդն Խոսրովոս Պարսեց, որ արար ժողով ի Դուան, ի յեռն Աբդիոյի տարաց, որ եկեալ էր ի Մասնոյ ի Սարեֆեա վանէցն, և այլ ընդ նմա, որ եղին ի նմանէ եպիսկոպոս, և զՓելատիանոսի եպիսկոպոս Նաբոսի քաղաքի և զՏիմոթէի Աղետանդրոս-Կոնզն կոչեցելոյ զԲերանն Բարձրանեցին ի Հայ, որ ոսնի շրախոսութեան զժողովոյն, և զսորք ասորառածն, խաչեցար դրին, և ի Յոնաց նորմեալ ի Բայ կացին, և Խոսրով Պարսեց Բաշառնին ինդաց . . . : [Բարձր. Նախնեաց. էր. 759]:

քահանայապետական Նուիրակը, որ կը նախագահէին ժողովոյն (ապագայոց քահանայապետական զլխաւորութեան), ընթերցանային կէս յորդորական եւ կէս յանդիմանական թուղթր:

Ձերկարներ այս մեր համառօտ կենտադրութիւնը. ընդարձակագոյնն զոր ունինք ստարաստ եւ ձեռագիր, պատեհ առթի թողլով, մենք յակամայ կամս այս մեծանուն քահանայապետիս մահուան տարին գնելէն վերջ, 461 Ապրիլի 11/ին, կ'անցնինք իւր գրուածոց եղած Հայկական թարգմանութեան քննութեանը:

Ս. Լեւոնի Գրութիւններէն մեք միայն ունինք Լեւոնի Գրագր հին թարգմանութեամբ կամ Բողոք Լեւոնի առ Գրագր հին. այս ձեռագիրը կը գտնուի յերուսաղէմ. Նոր թարգմանութիւն մըն ալ եղաւ հանդերձ ծանօթութեամբ «յաշակիրտաց Մեծին Մխիթարաց» վին. 1805: Ս. Լեւոնի քարտղներն, որ զանազան եկեղեցեաց մէջ եւ տօնական աւուրց առթիւ խօսած է կարգինալաց, մօտերս թարգմանեց Հռոմայ Հայ-գաղթականաց Պեան եւ Ձեռնադրող Կախկոպոսն Բիւքէլեան Արքեպիսկոպոս, վիէն. 1891: Բնգհանրապէս մեր հայրախօսական գրուածոց մէջ գրեթէ թարգմանեալ չեն Լատին հարց գրութիւնները, չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ. այսպէս մեր մէջ եղած Լատին Հարց թարգմանութիւնք համարեա թէ ատենք են—Յուլիոս Եպիսկոպոսի [Հռոմայ] Բողոք առ Գեղեհեան, եւ երկու հարգած միայն Ամբրոսիոսի անթիւ գրութիւններէն: Ամենեւին չեն յիշուիր Ռոմէէնոսի եւ Հեբրեոսի գրութիւնք, միայն վերջնոյն քանի մը հասածք Ս. Գրոց նկատմամբ թարգմանուած են Ռոկանի Ս. Գրոց հշտտարակութեան ետեւը Զէթաղէի լեզուաւ: Անմահ Աւգոստինոսի գրութիւնք անծանօթ են մեր նախնեաց: Նոր թարգմանութիւն եւ զաւ միայն 1, Ս. Աւգոստինոսի Հիպպոնայ Կախկոպոսին Յուլիոս Եպիսկոպոսի Ապոքալիպսի, թրգմ. Հ. Գաբրիէլ վրդպ. Աւետիքեան, վինետիկ 1841. 2. Ս. Աւգոստինոսի Հիպպոնայ Հայրապետի Առնշնախօսութեան եւ Առնշնախօսի, վին. 1858: Գրեթէ ուրիշ բան չենք գիտեր թարգմանեալ Լատին Ս. Հարց գրութիւններէն: Լեւոն Մեծին ո՞ն ծանր, փայլուն եւ խրատական է. Իւր մտածմունքներն վաւթ եւ յառաջ բերած օրինակները՝ յարմար իւր վարդապետականներն են մեկին, խորունկ փիլիսոփայական եւ լի Աստուածաբանական ցուցմամբ: Իւր զաղափարները լուսաւոր են եւ իւր բացատրութեան կերպն այնպէս քաղցր եւ մեծփայլուն է, որ ատուգիւ իրեն եւեթ յատուկ է:

Իւր գրուածոց մէջ ի մասնաւորի ջերմ կուտակից է Հռոմէ-

սկան եկեղեցւոյ դարաւոր իշխանութեան, վարդապետութեան, իրաւանց եւ զինաւորութեան Լեւոնի բայտարութիւններէն մի քանին Հայրաթոսական պատմութեան մէջ կը մնան յուշարար յիշատակ. In sede sua (Petri) vivit potestas et excellit auctoritas. —Soliditas illa, quam de Petra Christo etiam ipse Petra factus accepit, in suos quoque se transfudit heredes.—Cujus (Petri) dignitas etiam in indigno herede non deficit:(1)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԼԻՄԱՔՈՍ

Յովհաննէս Կլիմաքոսի ծննդեան տեղին ու տարին անձանոթ է, 16 տարեկան եղած ժամանակ մատաւ Սինայի լեռան վանքն, ուր տան եւ Հորս երկար տարիներ ճշնեցաւ, եւ ուսուբաղմաթիւ լեզուաց հետ այնպիսի աստուածային զիտութիւններ, որ աւելի աստուածային պարպեւելիքն են քան մարդկեղէն աշխատութեանց պտուղ: Նորա կրօնակիցներն որ զինքն իբրեւ երկրորդ Մովսէս կը մեծարէին, ընտրեցին զԿլիմաքոս իրենց հագեւոր պետ, որով 75 տարեկան հասակին մէջ բարձրացաւ արքայութեան ծանր եւ կարեւոր պաշտօնին Կլիմաքոսի համբաւն միայն վանաց Հորս որմերուն մէջ չէր. նոյն յարգանաց հաւաստիքն կ'ընդունէր նաեւ ի կայսերաց եւ յապիտկոպոսաց, որոնք ծանր խնդրոց մէջ կը խնդրէին նորա աջակցութիւնն ու խորհուրդը: Իւր մահուանէն քանի մը տարի յաւաջ (որ Հուրջ 600ին է) հրաժարելով հրաժարեցաւ իւր արքայութենէ, որով իբրեւ պարզ կրօնաւոր վերստին սկսաւ իւր առանձնակեցութեան:

—Յովհաննէս Կլիմաքոսի զլիաւոր գործքը «Սանդուխտ ասորաւ ծային եւէջ» (Κ) λ'α'ς παρ'δ'ισον) կայ նախնեաց թարգմանութեամբ: Հայ գրչագրաց ոմանք կը յաւելուն նաեւ «Էթեմ + Էթեմ + Էթեմ» երանելի սրբոյ հաւրն Վերոյ Յովհաննէս հաւրն Սինէ որ Կէն Կլիմաքոս» որուն հեղինակն է Դանիէլ Ռութայ Ունինք նաեւ այս վերջնոյս՝ Կլիմաքոսի գրոց վրայ գրած «Էթեմ +

(1) Migne, ser. lat. tom 54-56.—Fessler l. c, 358-368.—Amelli, San Leone Magno. Rom. 1883:

դժուարեմայ և նորք քանից, որ կան ի գէրս յայս կոչեցեալ կլեմաս» (Սանդուխթ)։ Էջմիածնայ դրատան մէջ 6 օրինակք կան «Սանդուխթ»ին, հնագոյնը յամի ՊԾ (—1401) գրեալ։

Երուսաղէմի ձեռագրատան մէջ կայ «Ճառն ՏրանՅանց և անպարտանաց» գրութիւն մ'ընծայեալ Յովնանու Դամասկացոյ, այս ձեռագիրը գրուած է յամի ՊԼ (1383)։ Թէքեա Նմանքին մ'ուսնեայ այս՝ Կիրմաքոսի «Հովե» (Liber ad pastorem) գրոց հետ, որոց թարգմանութիւնը չենք գտնիր յիշատակուած։

Յովնանու Կիրմաքոսի գրութեան ոճն ռամկական է։ Նորա գրութիւններն ընդհանրապէս ուղղեալ են հայեցողական կեանք վարող կրօնաւորաց, որով իւր գրութիւնք աւելի յարդ կրնան ունենալ առ կրօնաւորս, որոնց նկատմամբ մատենաս մեծ յարդ եւ ճոխութիւն ունի։ (1)

ՍՈՓՐՈՆԻՈՍ

Սոփրոնիոս ծնած է 560ին Դամասկոսի մէջ։ Կանուխ սկսաւ յաճախել ժամանակին նշանաւոր զպրօքներն եւ իւր փիլիսոփայական ու աստուածաբանական ուսումներն աւարտելէն վերջ՝ ընդգրկեց կրօնաւորական կեանքը։ Սոփրոնիոս կրօնաւորէ աւելի փորձառու մարդ էր։ Նախ հանապարհորդեց զանազան երկիրներ, որով հազարչակցութեան մէջ մտաւ վերին Եզրպոսոսի, Պաղեստինի, Կիպրոսի եւ Փոքր Ասիայ կրօնաւորաց հետ։ Սոփրոնիոս վերջնականապէս հաստատուեցաւ Երուսաղէմ, որով ոչ միայն երուսաղէմացեան, այլ նաեւ համայն արեւելեան քրիստոնէից հոգին էր, որոնց կ'առաջնորդէր բանիւ եւ օրինակաւ։ Գլխաւորաբար կ'ընդգրկմանար Միաբնակաց ազանդոյն, որուն տարածման զլիաւոր արդեւքներէն մին էր։ Յամի 634 ըստ այն ժամանակի սովորութեան՝ ժողովուրդը զինքն ընտրեց Պատրիարք Երուսաղէմի։ Իւր իրաւասութեան ներքեւ գտնուող եպիսկոպոսներն տեղական Սիւնհոգոս ղեւմարեց՝ եւ այս առթիւ հրատարակեց իւր անդրանիկ հովուականը, յորում սքանչելի եղանակաւ եւ ազատապէմ կը մեկնաբանէր Քրիստոսի երկու

(1) Migne ser. graec. tom 88:

քնութիւնս եւ երկու կամք ունենալուն ծանօթ վարդապետական խնդիրը Այս գրութիւնէս մի մի օրինակ յուղարկեց արեւմտեան եպիսկոպոսաց եւ Արքազան Քահանայապետին, որով կերպով իւր մասնանիչ կ'ընէր արեւելեան եկեղեցեաց վերքն ու կը խնդրէր գործանքս:

Երուսաղէմի վրայ [637 թն] հանդիպած գէպքերն եղան այն մահառիթ հարուածն, որով արի եւ ժողովրդատէր եպիսկոպոսն սրտի ցաւէն փոխեցաւ յատուեցաւ:

Երուսաղէմայ Պատրիարքին՝ Ս. Ստիրոնիոսի գրութիւնք անծանօթ են մեզ, եւ ի նախնեաց թարգմանուած չեն յիշուիր: Իսկ Մաքսիմոս Արքային, որ Ս. Ստիրոնիոսի բարեկամն էր, եւ իրենց գրութեանց մէջ փոխարկածաբար միմեանց օգնած են, գրութիւններէն ունինք միայն [գէթ ցայժմ ծանօթ] հին թարգմանութիւնս «արքին լեզուաւ եւ ոճով հեղինական» «Մատթէոսի փիլիսոփայի եւ մարտիրոսի եղի ոչ նշանման» [?] «բայ եկեղեցւոյ» Նոյնպէս Անատոսոս Սինապլոյն [բարեկամ Մաքսիմոսի եւ Ստիրոնիոսի] գրութիւններէն ծանօթ են միայն 1. ի նախնեղէցեալ եղբարս ճառ մի, որ «թարգմանուեցաւ ի յունականէն ի մերո ի ձեռն Սարգիս Վարդապետի. այս յիշատակարանը կը դանուի Վինետիոյ ձեռագրոց միոյն մէջ: 2. Աղէթ ի խորոց արքի. 3. Բանդարանայ, 4. ի Սաղման ԼԱ. եւ վերջապէս Հոռմայ Միներթա գրատան Հայ գրչագրաց մէջ կայ «Անատոսոս Սինապոյ երկու [թուղթք] Ընդդէմ Անգլիոյ». երեք զուխք միայն: Ստանուն է, կամ թերեւս գրչագրաց սխալ ընդօրինակութիւն հետեւեալք՝ Յայտարարութիւն Անատոսոսայ... ի խնդրոյ բարեպաշտ իշխանին, Համադատպայ Կամսարականի Պահլաւունոյ, որ կամէր գնալ յերուսաղէմ. թայց թերեւս ուրիշ Անատոսոս մըն է հոս յիշուածը:

Ստիրոնիոս օրինակ է ճշմարիտ անձնուէր Հովուի եւ զարդ՝ Եկեղեցւոյ: Իւր գրութիւնք ընթերցողաց կը ներշնչեն խորին բարեպաշտական զգացմանց հետ նաեւ գիտական համոզումն իւր զաւանած կրօնին: Իւր հովուականներն գրուած են ազնիւ, ոճով, բանասիրական եւ աստուածաբանական ցուցմամբք, որով ընթերցողն կը տեղականաց ժամանակին եկեղեցական խնդրոց եւ հերձուածուղաց: Կարճ, աղբարանական, խիստ զրիչ ունի Ս. Ստիրոնիոս: [1]

[1] Migne ser. graec. tom, 87.—Nirschl Lehrbuch. 3 Bd, S. 580 ff.

ՅՈՎՀԱՆ ԴԱՄԱՍԿԱՅԻ

Յովհան Դամասկացի Դդ դարուն մէջ ծնած է աղնուական ընտանիքէ մը: Դամասկացին իւր կրթութիւնն ու ուսումը պարտական է իւր եղբոր եւ Կողմա անուամբ կրօնաւորի մը, որոնց շնորհիւ մանուկն Յովհան տապաւ. քրիստոնեայ կրթութիւնս իւր հօր մահուամբ Յովհան տէրութեան պաշտամանց մէջ ալ մտաւ, որով սակաւ ժամանակի մէջ բարձրացաւ մեծամեծ պաշտօններու, լայց զանոնք արհամարհելով մտաւ վանք, ուր քահանայ ձեռնադրուելէն վերջ, բնդ մեծ եռանդեամբ ընդդիմացաւ Լիւսն Իսաւրացւոյն եւ Կոստանդին Կոստանդինոսին, որոնք մահուայի կ'ատէին զԴամասկացին: Նիկիոյ երկրորդ ժողովն (787) մեծ զովեառներ տուած է Յովհան Դամասկացւոյն: Նորա մահը հանդիպած է 754 եւ 787 տարեաց մէջ:

— Յովհան Դամասկացւոյ գրութեանց բաւական ճոխ մասն ունինք թարգմանուած, որոնց մէջ շատ անգամ զխակարգութիւնք նոյն չեն յոյն բնագրին հետ, այլ փոփոխուալ: Ի մեզ կը յիշուի 1. Սրբոյ հօր Բերդ Յովհաննոս Դամասկացւոյ համարօրէալ բան իմաստութեանց հաւորելոյ, բնդ ամենն 100 զուխք (անշուշտ = Fons scientiae աւ Լատինացիս): ԶԱ զուխք որ Գրեգորի Բաւարէականց վրայ է՝ չկայ յոյն եւ լատին բնագրներուն մէջ: Հայերէն ձեռագրաց միոյն մէջ կայ յիշատակարան՝ «Կատարումն վաստակոյ Յովհաննոս Դամասկացւոյ կոչեցեալ Մանուր՝ համառօտ առացեալ նորոյ շնորհաց աւանդութիւնք եւ Բարձրաւել Սիմեոնի է Վրաց լեզուէ է հայ Բարձրաւել: Կը յիշուի զարձեալ 2. «Թ. Դամասկացւոյ իրիստանեկաբէ ընդդիմադրութեան Նեստորիոսի»: չիք յոյն եւ լատին օրինակներուն մէջ, անշուշտ ստանուել եւ հայու մը շարագրութիւն է, մանաւանդ որ այս գրութեան մէջ «Ներսէս» «Գրեգոր» եւ նման անուանք կան: Լիւզուն ալ «հարթ ոճով» է, որպէս թէ հայերէն շարագրուած ըլլայ»⁽¹⁾ (Թրգմ. էջ. 579): 4. է Ննդոսն Ս. Կոստն (ի մտանադարանի Ուրբանեան Դպրոցի ի Հոռոմ):— Երուսաղէմայ ձեռագր. թիւ 898 կայ ուրիշ թարգմանութիւն մըն ալ. «զլսոյ մէջ յիշուած գրութիւնը կ'ըսէ, «Յաղագս գոյի էութեան եւ պարսման, Բարձրաւել է հայ լեզու է յանաբէն գրոյ, Բարձրաւ Մանիկեան, Ներսէսութեան իմաստասիրոս»:

(1) Ծնորդ հանդէս Հ. Յակ, Տալեանին, որ երբեմն ինչ հաղորդած է այն Բանկաթին Գրեգորիութեանն:

Բէան որ է Իսաաքիէի (Ισαακ) ղինի այսր և ամենայն իմաստա-
 Բէան քորթարան, որ է Ղանոնն ըստ հելլենացոց քարթաւոյ: Բաժան-
 եալ է գիրս ի խաւատան և հինգ մասոան: Հետեւի այս՝ և հաւ Ինչ
 յազոգս քննաԲէան մարդոյ:—Յիշատակարան մը կ'իմացընէ որ
 «աւարեցաւ ի Ռաաքերա-Բէան հայկական արամաբէ 22Ը (=1339)
 հին Երէնակն. իսկ և առ նորս՝ ՌՃԾԵ (=1706) ամն: 5. Ունինք
 վերջապէս Բարաղասոս և Յովնաթարայ պարսո-Բէան, ոչ այնչափ հին
 թարգմանութիւն, այս գործը արախոսականներէն է Դամաս-
 կացւոյն: Հայ թրգմ. յոյն բնագրէն չառ կը տարբերի:

Դամասկացին եղական գրութեան ոճ մ'ունի: Իւր գրու-
 թիւններն միշտ կը համեմէ յունական փիլիսոփայութեամբն, ո-
 րով ախորժանօք ընթեւնուլ կու տայ իւր գրութիւնները: Դա-
 մասկացին իւր գրութեամբն ու սրբութեամբ թէ՛ յոյն եւ թէ՛
 լատին եկեղեցեաց մէջ մեծ հեղինակութիւն ունի: Դամասկացին է
 վերջին յոյն առտուածաբանն, որմէ կաքն յունական եկեղեցին
 կորուսանելով իւր նախկին փառքն ու պայծառութիւնը, ամուլ
 մնացած է թէ՛ սուրբերով եւ թէ՛ եկեղեցական զիտնականօք: (1)

ՅՈՎՀ. Յ. ՍԼԱՆ

(1) Migne ser. graec. tom 94-96.—Alzog a. a. d. S.
 462-469. Perrier, Jean Damascène, sa vie et ses écrits,
 Strasb. 1863.

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆ

(Շարայարուրիւն)

Գ

Գըղմաղկըն

Գերեկնել

Գըրդըլտիկել

Գըրդըլտիկա

Գընտել

Գընտալ

Գործեւոր

Գործգլուխ

Գործպարան

Գող

Գորտ

Գորտնակ

Գորտնուկ

Գորտնուկերդ

Գորտնուկալ

Գունտ

Գուն

Գրգիկ

Գրգիկ քակել

Գրունք

Գրուկ

Գրուկէ դուպըլլալ, ցաթիկել

Գսլ

Գլար

Գըրդըլ

Գողնոց

Գողնոցկալ

Բ. Արպ. Ամանրետարֆօն. Պարսկ քաղմալու

Գերեւոյ պէս աղաղակել

Ներուծ ենէ զաւամեալ ըլլալը

Զաւամեալ ած. մաշուշ մաթուհ

Խմորը ձեռաց մէջ կրցնել

Խնձոր

Արօրին ծայրը անցուցած փայտէ պղտիկ ցեցը

Մշտուտին ծայրը կապած գլանիկ

Մանածը հորին վրայ կապելիք չուանը

Անանոց մէջ

Ոսկ. Տճ. Գուռապաղուճուք, արծաթի զարդ

Մզ. ծաղիկ մը անուէ է

Գուռը փակ մնալու համար սեմին վրայ ներսէն

գամուած փայտը

Տճ. եօտուն

Գորտերուն մանրիկ ձագերը

Կրցուցած խմոր

Փայտէ սեծ անօթ

Կնճիւր կնճուեալ բաներու աշխատել

Հարմառ երթալ

Ոչ քրխտոնէից դերեղման

Անէծքէ, գերեղման սեղ չը դանել

Արեւի կրակի տարուծիւն

Թանձրածնօտ, մոտ գլուխ, թանձրամիտ

Բերանը մանր ծակերով փարջ

Փրօթիւ

Փրօթի երկրի կապը

Դ

Դարսափ	Լեւնեբու կամ բլուրներու ստորտը դիւր տեղեր
Դառնքուշտ	Բ. Աբբ. զուստմուն. Պարսկ. զուստթ ալի
Դերեփուկ	Ն. ծաղիկն մը անուն է
Դիմնցեակ	Ջահրային վրայ փոկէ կամ ոսկրէ գործի մը
Դիւսւեղունգ	Բ. Աբբ. սաֆարըլախ
Դոխ	Աղաւնիի ձագ
Դոն	Գարեհացի ալիւր և փշրանք
Դուր	Մեծ ուրագ
Դակուր	Նշոյն ընդ վերնոյն
Դուգուէլ	Գրգուէլ
Դունրացէք	Դունրացի ժամանակ եկեղեցւոյ տուեալ տուրք
Դրհոս	Տանէ տուն կամ սենեակէ սենեակ եղած ծակերը

*
* *

Ե

Եզան ազի	Մարդիկ մը անուն է
Եղանշուռկ	Բ. խոտ մի է որ մանր և կարմիր պտուղ ունի մորենիի նման՝ զոր կ'ուտեն
Եզնակըւ	Բ. թորթ Աբբ. լիստնի սալը
Եզնականջ	Բ. տճ. աղճայ օթ
Եզնախու	Բ. տճ. զարապաշլու. Պարսկ. աստուխոս
Եզրեղոյ պտուղ	Պտղատու դարնի
Եխալ	Բերանը լայն մեծ բզուկ
Եզեզի	Գեղնագոյն ույծ
Եզնարօտիկ	Թռչունի մը անուն է
Եղճմուռ	Իւզով եփած հացի փշրանք
Եզնճկտակ	Բ. տճ. խուպալ
Եզրդակ վալըրի	Բ. արիւն մաքրող խոտ տճ. հինարպալ
Երդեւնալ	Երդեգի լուսանցոյց
Եանծկէլ	Ետ մնալ
Երդնկալ	Երդեգի ծակը գոցելիք փայտ լալթ
Երկաթի ազտ	Աբբ. իրթապըլ հատիտ
Երնանց	Ոսկ. արծաթի գարդ տճ. Սաքալ արուք
Երկու մաս	Որոյն տարողներէր գործի
Երկուրթ էն	Երկու ծալը ունեցող սօլեր՝ զոր գտերը հետքեր նին անյայտ բնելու համար ձմեռը կը հագնին
Երկցկին	Կունակը բերելու համար փայտեայ գործի
Երան	Կամուռած յարդը հովուն տալը
Երան տալ	Երեկու հրաման տալ

Երնջնայ
Ետնտուբ
Երեանակ
Եղճբագ
Երկրտաբ

Երնեւ

Երոմ
Երնջակ

Երոժան

Երունդեղ

Երեւր
Երեժկտաւ

Բ. աճ. Իպրահիմ թիբէնի Պարսկ. զուբսանաթ
Յանի կալի աշնան և այլն ետքի օրերը
Ծղ. անիծած ծաղիկ աճ. զավէթ
Ոսկ. եղի տման
Ոսկ. թեւ շղթայ քաշելիք կրկնակ երկաթէ
գործին
Յարգր ցորենէն զատելու համար հովուն տալ
աճ. սավուրմար
Հօտր արածելու հանեւ ՚ի գիշերի
Տճ. Բագլայ կենե կովու եղան մերթի մէջ մեծ
որդ
Ոսկ. օլուխի նման երկաթը յորում հաբը կը
վազցընեն
Ծծումբ
Արեւելեան լեռ բլուր
Յօրանջեւ

*
**

Ձ

Ձահնաեւ
Ձաւրնչեւ
Ձուերակ
Ձպուն

Ստակով սորսափեւ
Մեծերուն երեան ՚ի վեր յանդգնագոյնս խօսել
Բ. աճ. Էքշեւ մէլէք որ է կորնկան
Բաճկանակ.

*
**

Է

Էգտու

Մայրը մեռած գտաւ

*
**

Ը

Ըմգուկ
Ընկողին
Ընձայխոտ
Ըստուխտ
Ըստֆ

Ձագաւ
Մահեճները շարեյիք մեծ թարակ
Բ. անթ առամ ծաղիկ
Բ. Աբր. Նուհա մուխրախ Պարսկ. միս սոխտայ
Բաց թարակ ուր ամանները կը շարեն.

(Շարայարեյի)

Ս. Ա. Հ.

ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ

Շարալարութիւն

Այսպէս խօսելէն յետոյ՝ նստաւ, զլուխը խոնարհեցուց եւ ձեռքերը խաչաձեւ դրաւ ծունկերուն վրայ:

— Ամբաստանեալ, ինչ էր դորժոյգ շարժառիթը, հարցուց նախագահը: Ծերունին դարձեալ կանգնեցաւ տակաւ յայտնի դժկամակութեամբ:

— Աւելցունելու բան մը չունիմ, ըսաւ եւ իսկոյն նստաւ: Բայց նախագահը տակաւին չէր աւարտած հարցումները:

— Ամբաստանեալ, ըսաւ, ու ծերունին կանգնեցաւ վերտաին՝ դարձանօք նայելով հարցունողին: Գոզցեա կ'ուզէր ըսել, «Ինչու կը նեղես զիս: Չես հասկընար թէ բան մը չեմ ուզեր ըսել»:

— Ամբաստանեալ, կրնաս իրաւամբ մերժել բացատրութիւն տալը: Միթէ այս իրաւունքդ ի կիր արկանու կ'ուզե՞ս ու բացատրութիւն չտալ:

— Աւելցունելու բան մը չունիմ, կրկնեց ծերունին երրորդ անգամ:

— Նստէ՛:

Նստաւ եւ առաջին զիրքն առաւ: Շարժում մը անմուտեցաւ գոտաւորաց մէջ: Իրարու տկամջը խօսեցան՝ զազաւոյցի նայելով ծերունուն: Մի եւ նոյն շարժումը տեղի ունեցաւ ունս կընդրաց մէջ՝ երբ նախագահը կը քննէր զրութիւն մը եւ ատենադպիրը արձանագրութիւն մը կ'ընէր: Ամէն ոք հետաքրքրութեամբ կը դիտէր ամբաստանեալը, որ կարծես ուշի ուշով կը զննէր ձեռքերը զոր ծունկերուն վրայ դրած էր եւ շուրջը զբաւուր իրաց եւ անձանց բնաւ կարեւորութիւն չէր տար: Ունս կրնդիրք յայտնի ցոյց կու տային թէ շահեկանութեամբ հետեւեր էին դատին՝ ի սկզբանէ հետէ՝ գոտաւորք իսկ, որ հակառակ իրենց սրբաւոյց, սովորաբար ձանձրայթ կը ցույնեն երբ անբաւական թուանը մանէ, այս անգամ կը հետեւէին ունկնդրաց հետաքրքրութեան:

— Բերէք Նալիմօֆ վկայն:

Ծերունին տեղէն հշարժեցաւ: Նալիմօֆ վկայն երեսնամեայ գեղեցիկ մարդ մ'էր, գեղին խոսքովքներ կը պնէին զլուխը, խնամքով հաղած էր: Չուարթութեամբ ներս մտաւ, բայց երբ նշմարեց յանկարծ ամբաստանեալը, գէմքը տխրեցաւ՝ դորովայր:

Պարթևներն դեղեցիկ եւ համակրելի ձայնով՝ Նալիմօֆ վրայն ըստա թէ ի բազմապ հետէ կը ճանաչէ Հօլթօֆի ընտանիքը որ զինքը միշտ սիրով ընդունելու է։ Աշակերտեր էր ծեր Հօլթօֆի, երբ սա կը դատախօսէր այն վարժարանին մէջ ուր կ'երթար, երբ ուսումնէն աւարտեց, Նիքօլա Հօլթօֆի երկրորդն եղաւ, յետոյ համալսարանական ընթացքը լրացունելէն վերջը դատախօս կարգեցաւ այն վարժարանին մէջ ուր ծեր Հօլթօֆ կը պաշտօնավարէր, սա այն ժամանակ հարկադրեցաւ դատախօսութիւնը լքանել՝ ծերութեան եւ սոսոզմութեան տկարութեանը պատճառաւ։ Արկածէն ութը օր առաջ վրայն խնդրել էր ի կնութիւն Հօլթօֆի աղջիկը եւ խնդիրն ընդունուելու էր։ Դեկտեմբերի Յին խօսեցեալին տունը ճաշելու էր, ճաշի ժամանակ ծերունին ծանր կերպարան ունեցաւ եւ բերանը չբացաւ, որ լսողութիւն հակառակ էր նորա սովորութեան։

—Ընդհակառակն, ըստ վրայն կը սիրէր իրեններուն հետ խօսիլ՝ վերացական խնդիրներու վրայ ճառելով եւ նորոգելով յիշատակները այն ժամանակուան յորում ուսանող էր Մօսքուայի համալսարանին, հիացմամբ կը կրկնէր մեզ երկայն հատուածներ բանախօսութեանց հռչակաւոր վարժապետ Կրանսօլքիի, որոյ յիշատակը կը մեծարէ։ Երբեմն ալ, արտասուածոր աչօք, կը յիշէր թէ օր մը հանդիպէր էր, փողոյին մէջ, երեւելի քննադատ Պէլլնսօքիի... Բայց դէպքին օրը, չէր խօսէր, լսիկ մնջիկ կը ճաշէր եւ զօգցես չէր լսեր մեր ծիծաղները ու զուարճախօսութիւնները։ Նիքօլա այն օր ուշ եկաւ ճաշի, երկրորդ խորտիկը կ'ուտէինք երբ ներս մտաւ զուարթութեամբ՝ կատակաբանութեամբ մը որ ծիծաղեցուց զմեզ։ Հայրը երկար ատեն նայեցաւ նմա, բայց բան մը չըսաւ, ճաշէն յետոյ Պ. Հօլթօֆի սենեակը դադրեց։ Իսկ ինքը ճաշարանը մնաց ու նորինջ մը կը ստըկէր։ Ըսաւ Նիքօլայի. «Կեցիր քիչ մը ինձ հետ. խօսելիք ունիմ»։ Նիքօլա մնաց հոն, մինչ մենք հեռացանք։ Հօլթօֆին սենեակին երթալու համար սրահէ մը պէտք էր անցնիլ։ Սենեակին դուռը բակեր էինք որպէս զի հայր ու որդի ազատօրէն բանակցէին։ Նիքօլա երեք տարիէ ի վեր համալսարանն էր, երեկոյները յաճախ զուրս կ'ելնէր եւ երբեմն երկրորդ առաւօտուն ի տուն կը վերադառնար, եւ այս ընթացքը առողջութեան վնասակար էր ու կը զայրացունէր հայրը։ Ուստի կը կարծէինք թէ այս պիտի լինէր խօսակցութեան նիւթը։ Սուրճերնիս կը լամէինք եւ զուարթութեամբ կը շատախօսէինք։ Քառորդ ժամ անցաւ։

Յանկարծ աղմուկ մ'է բրդաւ ճաշարանը ու Նիքօլա աղաղակ
մ'արձակեց: Յետոյ լսեցինք աթոռի մ'ինկնալը, եւ սկաւառակի
մը գետին վորելով՝ խորակիլը: Յայնժամ վաղեցիներ ու սոս-
կալի տեսարան մը պարզուեցաւ աչքերնուս առջեւ: Հայրը մէկ
ձեռքով կը սեղմէր որդւոյն պարանոցը եւ միւս ձեռքով դանակ
մը կը շարժէր օդոյն մէջ: Նիքօլայի պարանոցը արիւնաներկ
էր... Զատեցիներ գիրենք: Ծերունին տերեւի մը պէս կը գողար,
ձեռքերը եւ շուրթները ջղական ցնցումներով կը սարսռէին:
Սրահը տարինք դնաւ եւ պատկեցուցինք քանաքէի մը վրայ:
Մարեցաւ... Այս է ամէն գիտցածս:

Կայսերական դատախազը մի քանի հարցումներ ըրաւ: Վե-
րտոլին ըսել տուաւ վկային թէ ծերունին կը խորհէր եւ չէր
խօսեր ճաշին ժամանակ եւ որդւոյն գալստինէն շատ առաջ,
քանզի այս՝ յայտնի ապացոյց էր թէ արդէն առաջագործ էր
գործել ոճիւղը: Վկայն կրկնեց այս մանրամասունքը, որպէս կը
խնդրուէր իրմէ, բայց յայտնեց միանգամայն թէ չէր կրնար
գիտնալ թէ ծերունին՝ լռութիւն պահելով բան մը կ'առաջադրէր
թէ ոչ: Ընդհանուր դատախազը խնդրեց նաեւ իրմէ յիշել թէ
ամբաստանեալը, երբ կը դատախօսէր, անգլթութեամբ վարուէր
էր աշակերտացը հետ:

—Ո'չ երբէք, պատառխանեց Նալիմօֆ հաստատապէս եւ մեծ
վայելչութեամբ, իրմէ աւելի բարեգութ մարդ չեմ տեսեր:

—Ըսիր թէ ամբաստանելոյն աղջիկը խնդրեր եւ ի կնութիւն
եւ թէ խնդիրքդ ընդունուեր է:

—Այո՛:

—Ի՞նչ հանգիպեցաւ յետոյ.

—Բայց, նշանած յայտարարեցին զմեզ պարզապէս:

—Ալ քեզի հարցունելու բան չունիմ, հետեւցուց ընդհանուր
դատախազը, որ, չգիտեմ ինչու հենդական նայուած մը նետեց
վկային եւ դատաւորաց վրայ:

Արդ, ամբաստանելոյն փոստաբանը սկսաւ հարցումներ ընել
կ'ուզէր գիտնալ թէ ծերունին ենթակայ եղած էր արդէն ան-
հատկընալի մեղամաղձտութեան մը, թէ՛ դատախօսութեանց տա-
րիններուն մէջ, թէ՛ յետոյ: Միթէ վկայն չէր նշմարած ամբա-
ստանելոյն վրայ բնաւորութեան տարօրինակ ցոյցեր որ յառաջ
կու գան մտաց խոնգարումէ: Բայց այս յոյսն ի գերեւ՝ ելաւ,
քանզի վկայն յայտնեց թէ այս տեսակ բան մը երբէք չէր
նշմարած: Ըսաւ թէ, ընդհակառակն Հօթտօֆի միտքը միշտ

պայծառ էր, նորա խորհուրդը ընդարձակ եւ կորովի եւ զուարթ կենցաղավարութիւն մ'ունէր: Լաւ ուրեմն, ըստ փաստաբանը, բայց միթէ վկայն չպատմեց թէ ծերունին արտասուածոր աչօք կը խօսէր ակախաւոր քննադատ Պէլինսքիի հանդիպելուն վրայ: Միթէ այս՝ տարօրինակ բան մը չէ՞: Վկայն կը պատասխանէ թէ սոյն հարցման նպատակը չհասկընար, բայց թէ այս եղելութիւնը իբր տարօրինակ բան մը չնկատեր: Անորոշ յուսով մը զրդեալ, փաստաբանը հարցուց յայնժամ թէ ծերունին երբեմն կը գինովնար եւ թէ նոյն օրը, սեղանին վրայ, չտիէն աւելի խմած էր: Վկայն պատասխանեց թէ յիշուի՝ երբեմն ծերունին սովորականէն բաժակիկ մ'աւելի կը խմէր, բայց բնաւ չտիւր չէր անցունէր: Իսկ այն օրուան գալով, չէր յիշեր թէ ամբաստանեալը խմած էր թէ ոչ: Այս պատասխանը ուրախութիւն պատճառեց փաստաբանին որ բարեւեց զվկայն եւ յայտնեց թէ այլ հարցում չունէր:

—Ամբաստանեալ, Նալիմօֆ վկային յայտարարութեան նկատմամբ զիտուութիւն մ'ունի՞ր:

Ծերունին կէս մը կանգնեցաւ՝ երկու ձեռքով փաստաբանին աթոռին թիկանց վրայ յենլով. — Յայտարարութիւնը ճշմարիտ է, պատասխանեց շատ ցած ձայնով, այսու ամենայնիւ խօսքերը լրտուեցան, վրան զի, իւրաքանչիւր անգամ որ ծերունին ստիպուէր կանգնիլ եւ պատասխանել, խորին լռութիւն կը տիրէր դատարանին մէջ:

Այլ վկայ եկաւ. սա՝ ամբաստանելոյն գուտարն էր: Դալկագոյն եւ գեղեցիկ աղջիկ մ'էր, բնաւ չէր նմաներ ծերունւոյն, բայց ի աչքերէն որ հօրը աչաց նման՝ միջակ մեծութիւն ունէին եւ խորհող ու տխուր կ'երևէին յայնժամ: Յած եւ կտրուկ ձայնով կը խօսէր եւ զոգցեալ պատարաստ էր լալու: Յայտարարութիւնը Նալիմօֆի յայտարարութեան նման էր, այս տարբերութեամբ որ կը չիտթէր, ըսածը կը կրկնէր եւ երկայն զադարումներ կ'ընէր: Ընդհանուր գտախաղը եւ փաստաբանը վերոյիշեալ հարցումները ըրին, բայց ընդհուպ ստիպուեցան հարցմանց վերջ տալ, քանզի աղջկան պոլսը կը դառնար, ուստի նախադանթոյլ տուաւ որ նստի:

Յետոյ կարգը եկաւ Հօթտօֆի կնոջ: Ասի բարձրահասակ եւ պատկառելի անձ մ'էր, սեւեր հագած էր՝ ոգաւորի պէս: Նախադանթ հարցում մը ըրաւ նմա. սա ուղեց պատասխանել:

Բայց չկրցաւ բառ մը արտասանել, քանզի արտասուք կը խեղ-
դէին զնա: Եւ սկսաւ հեծկլտանօք լալ:

Յայնժամ գատաւորք սկսան յօրանջել եւ ունկնդրաց հե-
տաքրքրութիւնը անցաւ: Ամէն ոք սկսաւ մտածել թէ այս զէպ-
քի ներքեւ գտղտնիք մը չկայ եւ թէ արկածին շարժառիթը
եղած է կատաղի բարկութիւն մը: Պէտք չէր այս գատով զբա-
ղիլ, մինչ եղելութիւնը յոյժ սովորական բան մ'է: Սակայն, քանի
անգամ որ ծերունին կը կանգնէր հարցման մը պատասխան
տալու համար, ունկնդիրք կը շարունակէին ուշադրութեամբ
հայլել նմա՝ յուսալով տակաւին որ ակնկալեալ գաղտնիքը յայտ-
նուի, որ դուցէ նորա մի բառը վերցունէ մի ծայրը վարագու-
րին որ կը ծածկէ թերեւս ընտանեկան սոսկալի աղէտ մը: Եթէ
այսպէս լինէր, ընդհանուրին համբերութիւնը վարձատրուած կը
լինէր: Բայց ոչ, ծերունւոյն տուած բացատրութիւններուն բո-
վանդակութիւնն է սա. «վկայք ճշմարտապէս վկայեցին» Այս՝
հուսկ ուրեմն ամենուն համար ձանձրանալի եւ անախորժ բան
մը եղաւ:

Յետոյ եկան սննեկապան կին մը, խոհարար մը եւ ի վերջոյ
ամբաստանելոյն մի ընկերը, ասի իբր վկայ կոչուած չէր: Բայց
ամբաստանելոյն բնաւորութեան վրայ տեղեկութիւններ սուաւ:
Յայտարարեց թէ յանցաւորը քաղցրաբարոյ, արգարամիտ անձ
մ'էր. չէր կարող, նոյն իսկ անխորհրդաբար, անմեղի մը չարիք
ընել: Իսկ խոհարարը եւ սննեկապանը ըսին թէ գիտցանին այս
է թէ ճաշարանին մէջ աղմուկ մը տեղի ունեցեր եւ սկաւտուակ
մը կտորուեր է եւ թէ երիտասարդին վիզը արիւնաթաթաւ ե-
ղեր է... Այս մանրամասունքը պարզ, սովորական եւ անհամ
բաներ էին, նորա մէջ որ եւ իցէ գաղտնիքի ամենափոքր ակ-
նարկութիւն չկար:

Սակայն, ակնկալութիւն մը մնացեր էր, այս է յայտարա-
րութիւն Նիքօլա Հօլտօֆի, զոր նախագահը հրամայեց բերել,
եւ որոյ անունը միայն ընդհանուր հետաքրքրութիւն չարժեց:

(Շարայարեկի)

Յ. Վ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

Ողբացեալ Ադամեանի մահուան տարեդարձին օրն, նորա անմխիթար Քոյրն, այլ աղգականք, ընտանիք եւ բարեկամք հանգուցելոյն չիրմին այց կենելով, հոգւոյն հանգստեան համար Պատարագ մատուցանել տուած են Գերեզմանատան Մատրան մէջ: Այս մխիթարական Սուրբ Պաշտօնը կատարած է Յարգոյա-մեծար Տէր Յակոբոս վարդապետ Արճեան, եւ Պատարագէն ետեւ հանգուցելոյն չիրմին վրայ կարգացած է համառօտ դամբանա-կան մի, զոր հեղինակն մեզ հաղորդած լինելով, հաճութեամբ կը հրատարակեմք «Պատկեր» հանդիսիս ներկայ թուոյն մէջ:

Խմբագրութիւն «Պատկեր» ի:

ԲԱՆՔ Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԱՅՈՒՆ

ՊԵՏՐՈՍԻ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԱՌ ՇԻՐՄԱՆ

Ազնիւ հողի, որ զվսեմն ընդ անուշ, զերկրաւորս՝ ընդ գերբնականայն ներդաշնակեալ, զկրօնն՝ ընդ հոգեկան ըղձիցդ ոլորս զուղեցեր անոմահականօք. հոլաթեւեալ մոռք արծւորէն անդր քան զհողանիւթ արարչութիւնս խնդրելով զստոյզն հայ-րենիս, յարդեցեր որ աստ յերկնից պարգեւեալ բարիս, զհանճար զգիտութիւն, զգեղեցիկ զպրութեանցն եւ արուեստիցն պայմա-նըս, եւ ոչ անտես արարեր զճշմարիտ լուսոյն ճառագայթան ի-մանայի ունել քեզ առաջնորդ յամենայնի, երկրաւորացս գերա-զանցօրէն զերկնաւորսն վերադասելով, միշտ վսեմ, յաւէտ զմայ-լելի, անցեր ընդ երկիրս հուպ երկնից արվաթեւեալ. եւ եթէ երբէք հողեղէն հարկ զմիտս քո բաղմաղբաղ հակեցին ընդ եր-կիր եւ ախտակրեալ եւ հիւծեալ եւ մաշեալ ընդ երկիր կցել զքեզ մտաբերեցին, ոչ հանդուրժեցեր եւ վսեմագոյն եւս թափ տուեալ արիաքար յայս վեմ գերեզմանին որում հուպ հասեր եւ անցեալ թռեար յամպս, յաստեղս եւ անդր քան զարվւոյն սահ-մանս յանտահման անպարագիրս հողեղէն մտացն սահմանաց:

Յայս գիր, յայս վէմն բոցավառեալ, ուստի ի մէնջ յաիշ-տակեալ թռեար, քոյլնդ յիշատակօք համախմբեցեր այսօր ի

տարեղարձիդ զսիրելիսդ զիտել տակաւին յայս ճենճերեալդ խա-
րոյկ զնշխարեալ մնացորդս, ուստի ամենայն որ ի քեզ երկնա-
պարգեւ էր կրօն, հանճար, զիտութիւն եւ ձիւք բազմապիտիք,
ընդ քեզ հովթեւեալ, զերկրաւորս մերկացեալ յանճնէ ի յիշա-
տակ եւ յսիրտանս սիրելեացդ, ելեր միանալ ընդ վրեմ ողիս,
որք զիտացին զուգել զերկրաւորս ընդ աստուածականաց:

Յարգել յարգեաց աշխարհ որ ինչ ձիւք բնութեան ի քեզ
եւ հանճար, բայց եւ, որում ի հրաժեշտի աւուրդ յաշխարհէ
վիճակեցաւ սխրանալ ընդ քս Հաւատ եւ Յոյս եւ Սէր, զմայլել
զմայլեցայ եւ արտասուս ընդ արտասուացդ խառնեալ որ այլոյն
քաջալերո տայի, եւ ինքնս խրախուսեցայ եւ անձկայի ի միասին
վերաթուել:

Յերջանիկ անմահութենէդ հայեաց ի սիրակցորդ համարիւն-
սըդ, ժողովեալ առ գերեզմանիդ, եւ ի միակ քոյրդ խանդաղա-
սելի արտասուքն պսակաբեր չիրմիդ եւ ի համօրէն սխրացեալս
ընդ քո աստուածապարգեւ ձերաշ. տուր քոյնաբար հաւատովք
զօրանալ, ընդ վիշտ ընդ առաւարտ կենաց քաջաբար խրախու-
սել, զուգել զհանճար ընդ երկիւղած կրօնասիրութեան. ճանա-
չել որ ինչ Աստուծոյն է. խորամուխ լինել յստոյն բարին ուր
երջանկաբար յաւերժանան առաքլինիք:

Ընդ մահ եւ ընդ կենսո առաքլնութիւնն է անջրպետ, եւ
զի եղեր առաքլնի, անմահացեալ զքեզ չերկբայիմ քարողել, զի
մաշեցեր զգրիչդ յստոյն իմաստասիրութիւն եւ զինչոյ՝ յողոր-
մութիւն. զքէն անփոյթ զայլոյց ցաւս եւ զհոգս զարմանել խոր-
հելով, սիրելի ամենեցուն եւ համակրելի հանդիսացար ամենու-
րէք, ջներելով նախանձուն ձեռնամուխ լինել ի քեզ:

Վասնորոյ զայս Դիր ոչ զամբան մահու, այլ համարիմ սե-
ղան առաքլնութեան, ուր ինքնաղոճ ճենճերեցար քո ըզձեւք
եւ ցողովքդ արտասուաց սրբեցար եւ անմահացար:

Քո անուշ յիշատակօքդ ժողովեալ աստէն, նշխարեալ կենաց
աւուրցն մերոյ առեալ խորհուրդս առաքլնիս, եւ լնակակիր
արտասուս ինչ հեղեալ զչիրմաւդ սխրալի, երթամք խրախուս-
եալ զվշալից առաւարտ կենաց տանել համբերութեամբ, մինչեւ
յանմահութիւն անդր թեւակոխել համարձակել տացեն եւ մեզ
երկինք:

Յ. Վ. ԱՐՃԵԱՆ

ՊՈԲԼԻՈՍԻ ՈՎԻԴԵԱՅ ՆԱՍՈՆԻ

ՏԻՐԱԿԱՆՔ (*)

ԵՂԵՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Գ.

Ընթացություն.—Աղի եւ ողորմ բանիւք նկարագրեք քերթողս մեր գարտաբեկութիւնն յոր համակեցաւ գլխովին՝ յորժամ հրամայեաց նմա կեսար մեկնիլ գնալ 'ի հեռաւոր նժդէհութիւն։ Մանրապատումն նշանօք պատմեւ մի ըստ միոջե գոր միանգամ գործեալն էր 'ի Հռովմ 'ի վերջնում գիշերի անդ։ հռուսկ յետոյ 'ի գրի հարկանե զամուսնոյն իւրոյ եւ գգերդաստանին գարտաւռուջ արտաստուա։

Մինչ նրկատեմ հանդէպ աչացս ըզտընդալիցն ըզպատկեր Հռուսկ վերջին զիշերոյ յաւերժական 'ի Քաղաքին։

Մինչ յուշ ածեմ ըզյայտն յորում թողի զաջնչաւի իմ սիրելիս, Ոլտոն սլոռն յայժմուս արտօսր յակամողեացս հոսէ հեղու։

Բնոյ լուսանալ առաւօտուն՝ յոր տարադէմ դնալ մեկնիլ Ինձ պատուիրեալ էր կետարու 'ի սահմանացն Աւստրիան, (1) Ուշ եւ ուրուշ ժամ ժամանակ եղեն անդէպ 'ի հանդերձանս։ Աս երկար յապաղութեան ընդարմացան անդամքս համայն։

Չեղև ինձ փոյթ ընտրանաւ տանուլ ծառայս, ո՛չ ուղեկիցս,

10 Եւ ո՛չ վտարանդուցս պատշաճ զգեստուց կամ արատոց։ Պակեայ հանդոյն նրմին որ շանթահար յկրամազդայ՝ Թէպէտ կեայ, այլ անդէտ իցէ իւրում կենդանութեան։

Այն ինչ ապա 'ի սրտէս վարատեաց ցաւն ըզմապլ թախիժ Եւ տակաւ անդէն տակաւ ըզպայութիւնքս յիս դօրացան, Բարբառիմ առ տըրտմազգեաց իմ բարեկամս 'ի ժամ չըւոյս՝ Որոց այժմիկ նուագեալ էր թիւ, 'ի յոլովից ոսկաւաւոր։ Սիրելագոյն անդ ամուսնիս ինձ զերկընդիսան լեալ լացողիս, Եւրս քան զեւս ըզլալ հարեալ ընդ այտան անպարտ հեղոյր արտօսր

(*) Տէս Պատկեր Բ. Տաբէ Ընթ. 155։

(1) Իմա՝ զԻտալիա։

Իսկ իմ դուտոր հեռի յափուհն լիբէական (1) մեկնեալ 'ի բաց՝

20 Անդխտակ էր բնաւին իմ չարաբաստ բաշխից բախտին։
Ամենայն ուստեք ողբոց հեծեծութեանց լու լինին ձայնք,
Լալահառաչ 'ի ներքս 'ի տան էր նմանութիւն յուղարկութեան։
Արք կանայք մանկունք անդամ կոծին ջայլին զիս իբր մեռեալ,
Զիք անկիւնն ոչ խորչ 'ի տան ուր արտասուք հոսիցեն ոչ,
Եթէ օրէն ընդ փոքունս իցէ կըշուել ըզմեծամեծս,
Աստ կերպարան էր Տրովպայ նրկուն եղեալ 'ի թըշնամեաց։

Էր խոր զիշեր, դադարեալ կան ձայնք մարդկան եւ հաջին շանց,
Իսկ լուսին զգիշերական յերկնից բարձունս վարէր ձիւն,
Մինչ պըշուցեալ հայիմ 'ի նա՝ նկատեմ յետկոյս ըղկապիտով (2)։

30 Որ 'ի դուր տարասպարտուց յարկիս մերում առնթեր կայ,
«Աստուածք՝ գոչեմ» որ մօտակայ յօթեփանիս էք բնակեալ,
«Ո՛հ, ոչ այլ եւս ըզձեր տաճարս աչօք խմովք նըշմարեցից։
«Դիք վերնականք, զոր պաշտէ բարձր Հոռմուլեան (3) Գաղաքամայր
«Ողջոյն ընդ ձեզ՝ միասջինք բարեաւ 'ի յաւիտեանս ժամանակաց,
«Եւ թէպէտ անաղան առնում զասպար յետ խոցոտման՝
«Մախան անյիշատար զիւրացուցէք զիմ ըզգազութ։
«Ասացէք ցայնս երկնակեաց (4) թէ ուրպիսի մոլորութիւն
«Զիս պատրեաց. զի մի՞ ոճիր համարեցի զիմ յանցուած։
«Ում քաջ տեղեակ էք՝ այնմ իշխանն եւ պատժածու լիցի զիտակ։

40 «Հաշտ ըղկեոսար արարեալ՝ չէ ինչ ինձ մարթ չըւառանալ»։
Սոյնօրինակ մաղթանօք երկըրպաղի երկնից կամաց,
Իսկ ամուսինս հեղձամըզձուկ հեծկայր վայելի հոլով հայցմամբք,
Եւ հերարձակ 'ի գունձս անկեալ առաջի զիցն ընտանի՝

(1) Անուն միմօր դասերն իւր էր Պերիլա, որ յայնժամ զենք առնելուց երբեք էր յաշխարհ անդր արբիւնեաց։

(2) Յայն ասիս Բլուրն այն Կապիտոլինն՝ այնինքն Գաբալին կոչեցան 'ի հնոց անդի, զի սինչ պեղէին և հիմունս արկանէին որաճարին Արա-մազդայ՝ գորին անդ զհաւաստն մարդոց։

(3) Բնագիրն ունի Քաղաք Կոնիքինեայ՝ այնինքն Հոռմուլ. գիտել պարտ է զի Կոնիքինեայ անունն 'ի լեզու Սաբինաց նշանակէ նիդակաւոր, որ սեպհակն յորժըրջանէ էր Հոռմուլուն հիմնադրի Քաղաքին։

(4) Իմա՝ զԱռգոստոս կայսր, որ կենդանեան և յետ մահան ասոր-ոսաթալատ պատրուոյ արժանաւորեցան։

Դողդոջուն չըրթամք համբոյր ետ չիջանուտ անդ հրատից: (1)
Բաղմաղիմի եւ ընդդէմ դից տըրտընջման բանս արձակեաց,
Որք ապաժաման էին հիւոյոյ դոգ լինելոց:

Արդէն դիշեր երազանցուել ոչ տայր տեղի յապաղելոյ,
Եւ Սայլն արադ արադ յարեւելեայ շըրջէր 'ի կոյս:
Զինչ արարից. հայրենեայ սէր կաթողին կաշկանդէր զիս,

50 Եւ ցայգն աչն էր վերջին ինձ հրամայեալ տարադրութեան:
Ա՛յ, քանիցս անգամ՝ ում հաղձեալէր՝ ասացի բամ
Յո՞ խաղալ զիմիւ տոխլես, տե՛ս ուստ ուստէք մեկնիմ արդեօք,
Ո՛հ քանիցս ըզժամադիր թաղուցի ժամ սուսմուտ բանիւք,
Որ մեկնութեանս յառաջադրեալ էր լինելոց յոյժ զիսան.

Կոխեցի երկցս ըզսեամս, երկցս անդրէն ընկըրկեցայ.
Քայլ ոտինս էր յամրաղնայ՝ արզահատեալ ողւոյս վըշտաց:
Յաճախ ողջ մնա՛ ստացեալ զարձեալ եղէ երկարաբան,

Եւ զողցես առեալ հրաժեշտ ետու համբոյր ողջոյն յիտին,
Կըրկնեցի ըզնոյն պատուէր հինգկրնեցի, ու անձամբ արկի
Զանձն ի պատրանս՝ շուրջ զականեալ զսերտ սիրոյ առհաւատչեաց:

Է՞ր վասն ապս շութալիւմ. գնամ տարադիր 'ի Սկիւթիա, (2)
Հարկ անհրաժեշտ թողուլ ըզՀոռոմ երկաքանչիւր՝ արդար յամուրդ:
Ըզկենդանի ամուսնին 'ի սպառ զլանան ինձ կենդանեալ:

Զըրկիմ յընտանեացս եւ 'ի քաղցրիկ զերգատտանկաց,
Զորս իբր ընկերս եղբայրական զըզուեալ սիրով զըրգեցի:
Ո՛ սիրելիք՝ ոյց դորով Թեսեան (3) զօղիւ ընդ իս յօղեալ՝

Ընդդրկեցից ըզձեզ այժմիկ մինչ է օրէն. խիթամ զուցէ
Մի՛ այլ եւս ինձ չնորհիցի. յօգտութեան չա՛ն ինձ ժամ զիսող.
Զիք յապաղումն. 'ի բաց թողում ըզկըցկըցուն բան բարբառոյս

20 Եւ փարիմ կաթողին զանձնիւր իմովք մերձաւորօք:
Մինչ բարբառիմ եւ արտասուեմք՝ պայծառագեղն Արուսեակ
Դուժարեւր աւուր նըշանս յերկնից կամարն էր ծագեալ.
Մեկնիմ անջատիմ՝ ոչինչ ալլաղդ քան զիմ անդամս

(1) 'ի ներքաւհողմն ապարանից հոռոյեցեաց կային թերափո՛ պաշտ-
պանս ընդդմեաց, եւ առաջի նոցին 'ի կրտսերանի վարէր հոռոն հանա-
պաշտ Փոթեանի շիջանապ Վերադրէն՝ այլ ունին յաւերժական:

(2) Որպէս կանխեալ ասացեալ է ձեր՝ որպիսի աստուծոց Կերթիսիս
էր Կաղան Թոմ աշխարհին Մեւեայ 'ի Սկիւթիայս:

(3) Զի Թեսեոս լատաւոր Աթենացոց անոյժ քաղեկամութեամբ
ըզեւալ էր ընդ Պերթիսիայ արքային Լապիտայց:

Ատոէն թողեալ. թըւի ինձ արդ մոցել քեցել մտնն 'ի մարմնոյս
Զայս օրինակ ցաւեաց Մետեայ (1) յորում 'ի քարչ առեալ ըզնա
Երկձի կառաց ընդ հաւառակս՝ երոյծ ըզլրէժս իւր մատնութեանս:

Անդէն մեծաբարբառ դոչումն եւ կոծ հընչեն խոյ.

Զեռք թախծազինք ըզմերկանդամ հարուն բախնն ըզկուրծս ուժզին
Յայնժամ ինքնին աւուսինս անկեալ զիմով պարանոցաւ՝

80 Յարտասուութիւն որ ողբ եւ լալիւն զայս արտոմայլին բանս յօգեաց:

«Զէ քեզ մարթ քակել յինէն, ծն երթիցուք 'ի միասին .

«Հնեա քո եկից՝ վրտարանդույզ լեալ աւուսին հըժզեհակից.

«Զիք ինչ խափան արգել ուղւոյ. զիս եւս երկիր կալցի օտար.

«Բեռն յաւելաց փոքրօղի 'ի տարաղիր վերայ հաւուն:

«Կայսեր ցատումն 'ի հայրենեաց չըւել զընալ քեզ հրամայէ,

«Բըռնազատնն զիս գութ զորով. այս ինձ կեսար լիցի 'ի սպառ»:

Զօրինակ զայս փորձէր փորձ, ըզնոյն կանխաւ էր արարեալ.

Եւ հալիւ հաղ յետս եկաց յանօղտակար 'ի խորհրդոյս:

Արտաքս ելի՝ իբրու գնացեալ որ յուղարկի անոխառունակ,

90 Տըմոյն աղժգոյն՝ արձակահեր՝ խողանացեալ մաղովք երեսք:

Իսկ աւուսինս՝ որպէս վիպեն՝ 'ի բունն ցաւոց անդ թալացեալ

Սըրտաբեկ գետնատարած անկաւ կործան կիսամահ:

Մինչ ապա ամփոփեալ ըզփոշոտ հերս եկաց կանգուն,

Եւ փոքր մի զգաստացեալ՝ զանդամորն բիրտ ամբարձ յերկրէ,

Աւաղէր զառտրնին զիս որոյ լըքեալ էր այժմ ըզյարկ,

Յանուանէ կոչէր կարգայր ըզհափափեալ զիւր այնն ըտեղ.

Ողբայր հեծէր իբրու թէ իմ կամ մանկամարդ իւր աղջկան

Մարմինք 'ի վառեալ վայտակուսի հրով ծախեսցին.

Խընդրէր ըզմահ ճաշակել, անչընչացեալ՝ ցաւոյ չըզգալ.

100 Այլ ակն ածեալ յիմ երեսաց կամեցաւ ոչ լինել անշունչ:

Հապա կեցցէ, մնացէ յաւերժ. եւ սատարեալ ինձ օգնութեամբ

Ըզբացականս ըսփոփեսցէ. այս իմ բախտին ճակատաղիր:

Թարգմանեաց 'ի Ատին բնագրին

Յ. Վ. ՄԻՍԻՃԵԱՆ

(1) Մերոս իշխանապետ Ալեքսանդրոս Երանայեցոյն
'ի պատերազմին ընդ Փիլիսիս եանց 'ի կողմն իշխանաց նենգութեամբ
շահեց. վասն որոյ ընկալաւ զպատիժ մահու յՍարգիստէ արքային Հոսո-
մայ: Այլ փոխանակ Մերեայ ընթերանան Պրիստոս:

ԱՌ

ԱՌԱՔԵԼԱԶԱՆ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԶԱՐԴ

ԳԵՐԵՐԶԱՆԻԿ ՀՈԴԵԻՈՐ ՏԷՐ

Տ. ՍՏԵՓ. ՊԵՏՐ. Ժ. ԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ

Ի ԲԱՐԵՅԻՇԱՏԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԻ ՕԾՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԸՆԾԱՅ *ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ* ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՏՆ. ՏՆ. ԳԵՐ.

ՆԵՐՍԷՍ Վ. ՃՆՏՈՅԵԱՆ

Ի ՏԵՍՁՈՒԹԵԱՆ ԹԵՄԻՆ ՏԱՐՕՆՈՅ ԵՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏ ԲԵՐԿՐԱԼԻՐ ՄՐՏԻԻ

ՀԱՄՕՐԷՆ ՈՒԽՏՍ ՄԻԻԹԱՐԱՅ

ԶԱՏՍ ԴՈՅԶՆ ԱՐԶԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

ՆՈՒԻՐԷ

ԵՐԳ

Ո՞յր ոչ սերկեանս ի հանդէս զարթիցեն սիրտք ի նըւաք,
Մինչ աղօթից ամպք յերկրէ եւ երկնատեղ օրհնութիւնք,
Քան ի Քորեմ՝ զերառքանչ խորհուրդս ի բեմ ներդործեն,
Բաբէ Աջոյդ Մովսիսեան, որքան Վեհից օծան սիրաք,
Մինչ Խաչանիչ կարկառմամբ՝ հըլու ձայնիդ մեծաղօր
Սլացեալ Հոգին օրհնաբաշխ՝ փոխակերպէր մարդն յԱստուած.
Նոյն եւ այսօր քանի՞ ցօղք եւ ցոլք ի սիրտ ՕԾՆԼՈՅՆ,
Մինչ զըրգալով Եօթնարիկն կազմէր տաճար իւր սիրուն:

Յափանց Թրակեան մինչ յԱգրեան եզերս համբաւն հրաշալուր
Այն ինչ թըռեաւ, եւ ահա ծաղկունք լուրեան Դարաստիւ
Ետուն սըրտից արձագանս խառն ընդ ալեաց ծովակիրս
Որքան աւետք յեթերաց, քանի՞ ողջոյնք եւ ի մէնջ
Գեղասահեալ ընդ Բոսփոր՝ ի սար Մասեաց հընչեցին.
Ուստ աւետեաց եւ օրհնից հատեալ սիւք բարձր ի զիտէն
Զոգիս յարոյց վեհազանց՝ ոյց արդ վըլթիւն նոր ընծիւղք:
Հայրապետաց դաւադանք յոր յոյս ծաղկեալք վառ ի վառ,
Մինչ ըզՔեզ, ՄԵԾ ԴԻՏԱՊԵՏ, բազմեալ յայդ դահ արժանեօք,
Տեսին՝ յոր վայլս յաւելուս միշտ նորս համայնց ի զարմանս:
Ով գերարծուի Դու Ոգի, որ յըստուերաց անդ մըթան
Լոյս քօղաբորբ տեսեալ մեծ՝ հանէր ի դահ Հարց սըլբոց,
ԸզՔեզ յերկնէ Մըլիթար ժըպիտ ի դէմս ողջունէ,
Ոյր եւ որդիք Հնորհապարտ ձօնեն սըրտից ըզմաղթանս:
Ի Քեզ պայծառ ապաղայց յոյսք նորանոր արծարծին,
Որ զհաւատոյ պարզեալ դրօշ եռանդն ի սիրտ աննըկուն,
Անդու ի ջան իմաստից՝ մինչ զՈսկեզէն տեսցես դար,
Հարթես ըզընաւ խոչ եւ խութ՝ թէ միայն սիրտք զօգեսցին
Սիրոյն ի լար. վա՛ն, յայնժամ Քեզ անկապուտ հիւսին վառք:
Եւ զի յամայր Քոյդ արիւի ծագեսցէ մեղ լուսափառ,
Եւ պերճ ըզԴուլիւրդ պըսակ երանութեան պըճնեսցէ,
Ի քնար սրտիցս անըսպառ կայցեն թըրթիւք մաղթանաց:

Վեներաբիլ—Ս. Ղազար

1892 Յուլիս 24/12

ՊԱՏՆԵՐ տաւն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Դաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « »

Խորհրդանշիչը թիւ 2 դանեկան

ՊԱՏՆԵՐԻ խմբագրատունն է ի Եւրա , Եւշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ բերրին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU **BADGUERE**

Constantinople, Péra, rue YECIL N° 1

معارف نطارت چاپخانه سنك رخصتيله طبع اولمشدر